

SAVJETOVANJE »FONOLOŠKI I FONETSKI ASPEKTI GOVORENOG JEZIKA U TEORIJI I PRIMJENI«

Damir HORGA

Društvo za primijenjenu lingvisti-ku SR Hrvatske organiziralo je savjetovanje »Fonološki i fonetski aspekti govorenog jezika u teoriji i primjeni« koje je 18. i 19. ožujka održano na Filozofskom fakultetu u Zagrebu.

Bez obzira što je govorna komunikacija u našem vremenu značajan oblik ljudske komunikacije uopće, po svom opsegu i po svojoj važnosti u javnom životu, općenit je utisak (vjerojatno ne samo profesionalno deformiranih stručnjaka za govor) da se tom području ljudske djelatnosti ne poklanja nužna pažnja. To se prije svega odnosi na artikulacijsku i perceptivnu razinu govora koje su, u normalnom govoru, toliko automatizirane i bezbolne da postaju predmet zapažanja i pedagoških ili rehabilitacijskih postupaka tek onda kada se otklone od norme u raznim oblicima govorne i slušne patologije ili kada ih želimo razviti do savršenstva kod glumaca, spikera ili drugih vrhunskih govornika.

Društvo za primijenjenu lingvisti-ku SR Hrvatske ovom je prilikom, iako savjetovanja redovito organizi-

ra svakog ožujka od 1982. godine, prvi puta raspravljalo o govorenom jeziku. Dosadašnja su savjetovanja — inicijator im je bila Sekcija za stručne jezike Društva — u žiži svog interesa imala jezik u funkciji struke. Takva tematska orijentacija Društva bila je uvjetovana pažnjom koja se nastavi stranog jezika počela poklanjati na visokoškolskim ustanovama, ali je to također zasluga i onih nastavnika koji su o jeziku struke razmišljali i za njegov se status borili davno prije društvenog i zakonskog priznavanja te obrazovne potrebe. Pitanja razmatrana na proteklim savjetovanjima bila su: Stanje i problemi naše suvremene leksikografije (1982), Uvod u lingvistiku teksta i njezina primjena na stručne strane i materinske jezike (1983), Znanstveno-stručni jezik u funkciji komunikacije (1984), Razumijevanje teksta — Problemi razumijevanja teksta u funkciji znanosti i struke (1985), Računalo i tekst (1985) i Deset godina obveznog stranog jezika na sveučilištu: rezultati i problemi (1987). Dva su savjetovanja bila izvan tog užeg okvira: Jezični varijete-

ti i nastava jezika (1985) i Simpozij jugoslavenskih anglista u čast akademika Rudolfa Filipovića (1987).

Odabiranje ovogodišnje teme savjetovanja bilo je uvjetovano željom da se u radu Društva osvijetli i nešto drugo iz lingvističke teorije i primjene, a pripomogla je i činjenica da je od kongresa »Govorne komunikacije«, organiziranog u povodu nekih jubileja zagrebačke fonetike, proteklo gotovo četiri godine, a da govor nije stavljen na dnevni red lingvističkih sastanaka, iako je tom prilikom bio najavljen novi susret o govornoj problematici već za dvije godine.

Broj prijavljenih (31) i održanih (30) izlaganja te broj sudionika (90) savjetovanja »Fonološki i fonetski aspekti govorenog jezika u teoriji i primjeni« iz Beograda, Ljubljane, Makarske, Novog Sada, Opatije, Prištine, Rijeke, Sarajeva, Slavonskog Broda, Splita, Subotice, Trebinja, Zadra i Zagreba potvrđuje opravdanost ovog tematskog izbora.

U šest radnih dijelova raspravljano je o četiri uža tematska kruga koji bi se mogli odrediti kao općeteorijska pitanja i organizacija govorne poruke, problemi učenja izgovora stranog jezika, primjena fonološke teorije na opis konkretnih jezičnih sustava i pitanja povezivanja fonetike i fonologije s drugim lingvističkim disciplinama.

Savjetovanje je otvoreno izlaganjem Ranka Bugarskog (Beograd) koji je pokušao odrediti onaj dio naslova savjetovanja koji se odnosi na govoreni jezik, suprotstavljajući taj pojam pojmovima govora i govornog jezika i ograđujući područja pojedinih lingvističkih disciplina koje se bave navedenim pojavama. Ivo Škarić (Zagreb), govoreći o sintaksi glasova, upozorio je na dubinsku i organsko-neurološku (Brokin centar) povezanost sintakse rečenice i

alofonskih — glasovnih, tj. adaptacijskih preinaka u izgovoru u kodiranju ili dekodiranju govorne poruke. Stoga preporučuje da se poučavanju i uvježbavanju pravila jednačenja i preinake glasova, što se inače zanemaruje, pokloni veća pažnja i da se ti elementi uče istovremeno s poučavanjem sintakse. Živu je diskusiju pobudilo izlaganje Juraja Bakrana (Zagreb) u kojem je on, raspravljajući o pitanju diskretnosti glasa kao fonetske jedinice, ustvrdio kako se ni na artikulacijskoj, a ni na akustičkoj razini glas ne može izdvojiti kao diskretna jedinica te se, prema tome, postavlja pitanje opravdanosti izdvajanja glasa na fonetskoj razini. Olga Mišeska Tomić (Novi Sad) izložila je, na primjeru ohridskog makedonskog govora tj. dijalekta, novije poglede generativne teorije o pitanjima dubinske fonološke strukture.

Nekoliko je izlaganja bilo posvećeno različitim problemima organizacije govorne poruke. Marina Dodigović (Slavonski Brod), zahvaćajući i područje estetske fonetike, govorila je o mogućnosti semantizacije fonema u poetskom tekstu. Branko Vuletić (Zagreb), uspoređujući karakteristike ekonomsko-propagandnih poruka na televiziji prije desetak godina i danas, ustanovio je da im se osim agresivnosti, estetičnosti i tajnovitosti danas pridodaje i jedna nova osobina — humorističnost. Uloga prozodije i naročito rečeničnog naglaska kao signalne vrijednosti u isticanju informacijskih govornih jedinica (Sonia Wild Bičanić, Zagreb), komplementarnost rečeničnog niza i govornog oblikovanja poruke (Zrinka Babić, Zagreb), uloga stanke kao elementa govornog procesiranja ili procesnog elementa govora (Gordana Mikulić, Zagreb), te supstandarne inovacijske značajke segmentacije govornog iskaza prema mjestu

enklitike u govorenoj rečenici (Jelica Jokanović—Mihajlov, Beograd) bile su teme referata koji su se bavili pitanjima organizacije govorenog diskursa.

Izlaganja o fonetskim aspektima učenja stranih jezika mogu se podijeliti u dvije skupine. Jednu čine izlaganja u kojima su pokazane važnost učenja izgovora na svim stupnjevima nastave stranog jezika i različite metode koje tom cilju mogu doprinijeti (Darko Žigić, Beograd; Zlata Pavić, Zagreb; Gordana Iričanin, Beograd), uključujući digitalnu tehniku (Milorad Čirović, Beograd), mada su u diskusiji izražene sumnje u njezinu uspješnost, budući je takav pristup usmjeren više prema vizualnom osjetu, nego auditivnom, što bi bilo značajnije za usvajanje izgovora.

Druga se skupina izlaganja odnosi na izgovorne probleme u usvajanju određenih jezika. Tako je Midhat Ridanović (Sarajevo) pokazao kako u jezicima i dijalektima naše zemlje koji su nam »na dohvat uha« možemo pronaći glasove engleskog i francuskog jezika, pa se ta vrsta senzibilnosti naših govornika može iskoristiti u nastavnom postupku za efikasnije usvajanje stranih glasova. Melanija Mikeš (Novi Sad) proučavala je značajke percepcije stupnja otvora, položaja usana i dužine mađarskih vokala kod govornika kojima je materinji jezik hrvatski ili srpski i ustanovila da se dužina najtočnije percipira. Drugi osobiti problemi iz ovog tematskog kruga odnosili su se na usvajanje engleskog glasa /v/ kod govornika našeg jezika (Višnja Josipović i Lidija Šikić, Zagreb), intonacijskih značajka njemačke rečenice (Željka Matulina Jerak, Zadar), stranih riječi u talijanskom (Maslina Katušić, Zagreb), te ruskih naglašenih vokala kod Albanaca (Se-dat Kući, Priština).

Iako su organizatori savjetovanja željeli da se opširnije raspravlja i o hrvatskom ili srpskom jeziku kao stranom, jer ta tema zavreduje pažnju i zbog broja stranih studenata koji uče naš jezik u našoj zemlji i zbog broja lektorata ili studija našeg jezika u inozemstvu, jedino je Bogdan L. Dabić (Sarajevo) u svom izlaganju upozorio na potrebe i mogućnosti izrade gramatike hrvatskog ili srpskog kao stranog jezika i na široko polje mogućih kontrastivnih istraživanja i pragmatičkih nastavnih zadataka na tom planu.

U dijelu u kojem su opisani određeni fonološki sustavi zahvaćen je širok raspon jezika od staroindijskog (Mislav Ježić i Damir Horga, Zagreb), preko kontrastivnog opisa fonoloških sustava hrvatskog ili srpskog i njemačkog jezika, što je poslužilo da bi se ujedno definirao pojam artikulacijske baze kao odnos i razlika dvaju fonoloških sustava (Stanko Žepić, Zagreb) do fonološke interpretacije akcenatskog sustava nekih kajkavskih govora (August Kovačec, Zagreb). U tu su tematsku cjelinu uključeni i distribucijsko-statistički opisi strukture teksta srpskohrvatskog jezika u odnosu na obilježje zvučnosti (Milojko Koković i Rodoljub Mišić, Beograd), te distribucije konsonantskih skupina u suvremenom albanskom jeziku (Haki Hy-senaj, Priština).

Iako je fonetika kao znanost u svojoj biti interdisciplinarna, pa se gotovo svakoj temi može pristupiti na takav način, u posljednjem su dijelu savjetovanja, više nego u ostalima, obuhvaćena izlaganja koja su povezivala razmatranja o govorenom jeziku s nekim semantičko-gramatičkim područjima, pa je Vjekoslav Čosić (Zadar) izložio na koji se način uklanja etimološka i semantička homonimija i koji se problemi

zbog toga javljaju u fonologiji i teoriji jezika općenito. Dora Maček (Zagreb) pokazala je, na primjeru analize razumijevanja stranog izgovora, mehanizme kojima se savladavaju različite vrste buke koju takav izgovor predstavlja za slušaoca, i time je istakla psiho-sociolingvističku stranu tog problema. Prema sociolingvistici je bila usmjerena tema Damira Kalogjere (Zagreb) koji je predložio kakav se raspon stavova prema standardnom engleskom (RP) pojavljuje kod različitih sociolingvističkih i koliko su oni uvjetovani različitim društvenim okolnostima. Posljednje je izlaganje o problemima simultanog i konsektivnog prevodenja Vladimira Ivira (Zagreb) povezano govor s kognitivnom lingvistikom, semio-logijom, psihologijom i nizom drugih znanstvenih disciplina, budući da je obuhvatilo govor u svoj nje-go-

voj složenosti leksičkog, izvanleksičkog i izvanjezičnog sadržaja što je sve potrebno uočiti u polaznom govoru i prevesti na ciljni govor.

Na kraju ovog prikaza valja istaći da su općem pozitivnom dojmu o savjetovanju osim vrijednih izlaganja doprinijele žive diskusije, te prijateljski i radni susreti njegovih sudionika. Savjetovanje je bilo zabilježeno u dnevnom tisku i na radiju, a potpuniji će uvid u njegov rad, nadamo se, pružiti i najavljeni zbornik radova.

Valja se ponadati da će se problemi govora opet naći na dnevnom redu nekog skupa u našoj sredini nakon ne tako duge stanke kao što je to bio slučaj ovom prilikom.